

فرهنگ سفالگری پیش از تاریخ دشت قزوین، تپه سگزآباد

مطالعه موردی ظروف سفالین منقوش و غیر منقوش
معروف به سگزآباد در موزه ملی ایران و موزه قزوین

محمدرحیم صراف

سرشناسه	: صراف، محمدرحیم، ۱۳۱۸.
عنوان و نام پدیدآور	: فرهنگ سفالگری پیش از تاریخ دشت قزوین، تپه سگزآباد: مطالعه موردی ظروف سفالین منقوش و غیرمنقوش معروف به سگزآباد در موزه ملی ایران و موزه قزوین / محمدرحیم صراف: / برای / موزه ملی ایران.
مشخصات نشر	: تهران: پژوهشگاه میراث فرهنگی و گردشگری، ۱۴۰۰.
مشخصات ظاهری	: ۲۰۲ ص.: مقور، جدول ۲۹×۲۲ س.م.
شابک	: ۹۷۸-۶۰۰-۸۹۷۷-۵۵-۴
وضعیت فهرست نویسی	: فیبا
موضوع	: اشیای سفالین - ایران - تپه سگزآباد
موضوع	: Pottery - Iran - Tappeh Saggabad
موضوع	: اشیای سفالین منقوش - ایران - تپه سگزآباد
موضوع	: Painted Pottery - Iran - Tappeh Saggabad
موضوع	: سفال باستانی - ایران - تپه سگزآباد
موضوع	: Pottery, Ancient - Iran - Tappeh Saggabad
موضوع	: آثار باستانی ماقبل تاریخ - ایران - تپه سگزآباد
موضوع	: Antiquities, Prehistoric - Iran - Tappeh Saggabad
موضوع	: تپه سگزآباد
موضوع	: Tappeh Saggabad (Iran)
شناسه افزوده	: موزه ملی ایران
شناسه افزوده	: National Museum of Iran
شناسه افزوده	: پژوهشگاه میراث فرهنگی و گردشگری
شناسه افزوده	: Research Institute of Cultural Heritage and Tourism
رده بندی کنگره	: NK۴۱۴۸
رده بندی دیویی	: ۷۳۸/۰۹۵۵۳۶
شماره کتاب شناسی ملی	: ۷۶۲۲۱۲۰
وضعیت رکورد	: فیبا

www.ketab.ir



فرهنگ سفالگری پیش از تاریخ دشت قزوین، تپه سگزآباد

نگارنده: محمدرحیم صراف

عکاس: زینب نظری تهرانی، هوشنگ ابری و علی اکبر صافی

لیتوگرافی و چاپ: پیشین پژوه

شمارگان: ۲۰۰

نوبت چاپ: چاپ اول ۱۴۰۱

قیمت: ۱۲۰۰۰۰ تومان

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۸۹۷۷-۵۵-۴

ناشر: پژوهشگاه میراث فرهنگی و گردشگری

نشانی: تهران، خیابان امام خمینی، ابتدای خیابان سی تیر، پژوهشگاه میراث فرهنگی و گردشگری

تلفن: ۰۲۱-۶۶۷۳۶۴۵۲-۶۰ تارنما: WWW.richt.it رایانامه: ccp@richt.ir

فروشگاه الکترونیکی کتاب: WWW.ruchbook.ir

فهرست مندرجات

۱۵	 سخن ناشر
۱۷	 سپاسگزاری
۱۹	 موقعیت جغرافیایی
۲۰	 روند مطالعات علمی بر روی تپه پیش از تاریخ سگزآباد قزوین
۲۷	 سفال:
۲۸	 الف. جنس (ماده چسباننده)
۲۸	 ۱. شن نرم
۲۸	 ۲. شن خیلی نرم
۲۸	 ۳. شن درشت
۲۹	 ۴. شن خیلی درشت
۲۹	 ب. تکنیک
۳۰	 ج. رنگ
۳۰	 ۱. رنگ‌های خمیر سفال (جدول شماره ۲ و ۹)
۳۰	 الف: آجری
۳۰	 ۱. آجری
۳۰	 ۲. آجری روشن
۳۰	 ۳. آجری خیلی روشن
۳۱	 ب. صورتی
۳۱	 ۱. صورتی
۳۱	 ۲. صورتی روشن
۳۱	 ۳. صورتی تیره
۳۱	 ج. خاکستری
۳۱	 ۱. خاکستری
۳۱	 ۲. خاکستری روشن
۳۱	 ۳. خاکستری خیلی روشن
۳۱	 د. زرد
۳۲	 ۲. رنگ‌های پوشش (جدول شماره ۳ و ۹)
۳۳	 I نارنجی
۳۴	 II آجری
۳۶	 ۱. II آجری روشن
۳۷	 ۱. II ۱. آجری روشن (به صورت مجرد)
۳۷	 II ۲. آجری روشن در هماهنگی با رنگ‌های دیگر
۳۷	 II ۱. ۲. ۱. آجری روشن، قهوه‌ای
۳۷	 II ۱. ۲. ۲. آجری روشن، خاکی رنگ

۳۷	II. ۲. آجری تیره.....
۳۷	II. ۲. ۱. آجری تیره (به صورت مجرد).....
۳۷	III. قرمز اخرايي.....
۳۸	III. ۱. قرمز اخرايي روشن.....
۳۸	III. ۱. ۱. قرمز اخرايي روشن (به صورت مجرد).....
۳۸	III. ۲. قرمز اخرايي تيره.....
۳۸	III. ۲. ۱. قرمز اخرايي تيره (به صورت مجرد).....
۳۸	IV. خاکستري.....
۳۸	IV. ۱. خاکستري روشن.....
۳۸	IV. ۱. ۱. خاکستري روشن (به صورت مجرد).....
۳۸	نتيجه گيري.....
۴۰	۳. رنگ هاي نقوش (جدول شماره ۴ و ۹).....
۴۱	الف. سياه.....
۴۱	الف. ۱. سياه (به صورت مجرد - ۳۸ عدد).....
۴۲	الف. ۲. سياه هماهنگ شده با رنگ هاي ديگر (۳۴ عدد).....
۴۲	الف. ۲. ۱. سياه و قرمز اخرايي (۹ عدد).....
۴۲	الف. ۲. ۲. سياه و قرمز (۶ عدد).....
۴۲	الف. ۲. ۳. سياه و قهوه اي روشن (۵ عدد).....
۴۳	الف. ۲. ۴. سياه و قهوه اي خيلي روشن (۲ عدد).....
۴۳	الف. ۲. ۵. سياه و قهوه اي تيره (۲ عدد).....
۴۳	الف. ۲. ۶. سياه و سياه روشن (۱۰ عدد).....
۴۴	الف. ۳. سياه بصورت يك رنگ فرعي: سياه روشن.....
۴۴	الف. ۳. ۱. سياه روشن (به صورت مجرد - ۲۸ عدد).....
۴۴	الف. ۳. ۲. سياه روشن در هماهنگي با رنگ هاي ديگر.....
۴۴	الف. ۳. ۲. ۱. سياه روشن و قرمز روشن (۱ عدد).....
۴۴	الف. ۳. ۲. ۲. سياه روشن و قهوه اي روشن (۲ عدد).....
۴۵	الف. ۳. ۲. ۳. سياه روشن و قهوه اي تيره (۵ عدد).....
۴۵	الف. ۳. ۲. ۴. سياه روشن و قرمز اخرايي (۱ عدد).....
۴۵	ب. قهوه اي.....
۴۵	ب. ۱. قهوه اي تيرم.....
۴۵	ب. ۱. ۱. قهوه اي تيره و قرمز (۱ عدد).....
۴۵	ب. ۱. ۲. قهوه اي تيره و سفيد (۱ عدد).....
۴۶	نتيجه گيري.....
۴۸	۳. شکل:.....
۴۹	۳. ۱. گروه بندي شکل هاي ظروف منقوش (جدول شماره ۵ و ۹).....
۵۰	A. جام ها: دهانه خيلي باز، ارتفاع كم نسبت به قطر دهانه.....
۵۰	۱. جام هاي منقوش بدون دسته.....

۱. جام‌های منقوش بدون دسته، کف تخت (تعداد مکتشفه: ۲ عدد)..... ۵۰
۲. جام‌های منقوش با یک دسته..... ۵۰
۱. جام‌های منقوش با یک دسته، کف تخت (تعداد مکتشفه: ۲ عدد)..... ۵۰
۲. جام‌های منقوش با یک دسته، کف حلقوی (تعداد مکتشفه: ۲ عدد)..... ۵۰
۳. جام‌های منقوش با یک دسته، سه پایه (تعداد مکتشفه: ۴ عدد)..... ۵۱
- B. کاسه‌ها: دهانه باز، ارتفاع نسبت به دهانه تقریباً زیاد..... ۵۱
۱. کاسه‌های منقوش بدون دسته..... ۵۱
۱. کاسه‌ای منقوش بدون دسته، کف تخت (تعداد مکتشفه: ۱۳ عدد)..... ۵۱
۲. کاسه منقوش بدون دسته، کف حلقوی (تعداد مکتشفه: ۱ عدد)..... ۵۱
۳. کاسه‌های منقوش به یک دسته..... ۵۱
۱. کاسه‌های منقوش با یک دسته، کف تخت (تعداد مکتشفه: ۸ عدد)..... ۵۱
۲. کاسه منقوش با یک دسته، کف حلقوی (تعداد مکتشفه: ۱ عدد)..... ۵۲
- C. کاسه منقوش با یک دسته، کف دکمه‌ای (تعداد مکتشفه: ۱ عدد)..... ۵۲
- C. پیاله‌ها: دهانه باز، ارتفاع نسبت به دهانه تقریباً مساوی..... ۵۲
۱. پیاله‌های منقوش بدون دسته..... ۵۲
۱. پیاله منقوش بدون دسته، کف تخت (تعداد مکتشفه: ۱ عدد)..... ۵۲
۲. پیاله‌های منقوش بدون دسته، کف حلقوی (تعداد مکتشفه: ۸ عدد)..... ۵۲
۳. پیاله‌های منقوش بدون دسته، کف دکمه‌ای (تعداد مکتشفه: ۵ عدد)..... ۵۲
۳. پیاله‌های منقوش با یک دسته..... ۵۳
۱. پیاله‌های منقوش با یک دسته، کف حلقوی (تعداد مکتشفه: ۴ عدد)..... ۵۳
۲. پیاله‌های منقوش با یک دسته، کف دکمه‌ای (تعداد مکتشفه: ۲ عدد)..... ۵۳
۴. پیاله‌های منقوش با دو دسته برآمده تزیینی..... ۵۳
۲. پیاله منقوش با دو دسته برآمده تزیینی، کف حلقوی (تعداد مکتشفه: ۱ عدد)..... ۵۳
- D. لیوان‌ها: دهانه باز، ارتفاع نسبت به دهانه معمولاً زیاد..... ۵۳
۱. لیوان‌های منقوش بدون دسته..... ۵۳
۱. لیوان منقوش بدون دسته، کف تخت (تعداد مکتشفه: ۱ عدد)..... ۵۳
- C. لیوان منقوش بدون دسته، کف دکمه‌ای (تعداد مکتشفه: ۱ عدد)..... ۵۳
۲. لیوان‌های منقوش با برآمدگی‌های سوراخ‌دار..... ۵۳
- b. لیوان‌های منقوش با برآمدگی‌های سوراخ‌دار، کف حلقوی (تعداد مکتشفه: ۳ عدد)..... ۵۴
- C. لیوان منقوش با برآمدگی‌های سوراخ‌دار، کف دکمه‌ای (تعداد مکتشفه: ۱ عدد)..... ۵۴
۳. لیوان‌های منقوش با یک دسته..... ۵۴
۱. لیوان‌های منقوش با یک دسته، کف تخت (تعداد مکتشفه: ۳ عدد)..... ۵۴
- b. لیوان‌های منقوش با یک دسته، کف حلقوی (تعداد مکتشفه: ۲ عدد)..... ۵۴
- C. لیوان‌های منقوش با یک دسته، کف دکمه‌ای (تعداد مکتشفه: ۱۷ عدد)..... ۵۴
۴. لیوان‌های منقوش با دو دسته..... ۵۴
- b. لیوان‌های منقوش با دو دسته، کف حلقوی (تعداد مکتشفه: ۳ عدد)..... ۵۴
- E. تنگ‌ها: دهانه کوچک، بدنه پهن، ارتفاع زیاد..... ۵۵

۱. تنگ‌های منقوش بدون دسته..... ۵۵
- a. تنگ‌های منقوش بدون دسته، کف تخت (تعداد مکشوفه: ۳ عدد)..... ۵۵
- b. تنگ منقوش بدون دسته، کف حلقوی (تعداد مکشوفه: ۱ عدد)..... ۵۵
۲. تنگ‌های منقوش با برآمدگی‌های سوراخ‌دار..... ۵۵
- a. تنگ‌های منقوش با برآمدگی‌های سوراخ‌دار، کف تخت (تعداد مکشوفه: ۲ عدد)..... ۵۵
- b. تنگ منقوش با برآمدگی‌های سوراخ‌دار، کف حلقوی (تعداد مکشوفه: ۱ عدد)..... ۵۵
- d. تنگ‌های منقوش با برآمدگی‌های سوراخ‌دار، سه پایه‌دار (تعداد مکشوفه: ۱۰ عدد)..... ۵۵
۳. تنگ منقوش با یک دسته..... ۵۶
- a. تنگ منقوش با یک دسته، کف تخت (تعداد مکشوفه: ۱ عدد)..... ۵۶
- F. کوزه‌ها: دهانه تنگ، قطر بدنه نسبت به دهانه زیاد، ارتفاع نسبت به قطر دهانه هم زیاد..... ۵۶
۳. کوزه با یک دسته..... ۵۶
- a. کوزه با یک دسته، کف تخت (تعداد مکشوفه: ۱ عدد)..... ۵۶
- G. سرپوش: دایره‌ای شکل، با یک دسته کوچک (تعداد مکشوفه: ۱ عدد)..... ۵۶
- نتیجه..... ۵۶
- ۲.۳. گروه‌بندی شکل‌های ظروف غیر منقوش..... ۵۷
۱. کاسه ساده (تعداد مکشوفه: ۱ عدد)..... ۵۷
۲. جام سه پایه (تعداد مکشوفه: ۱ عدد)..... ۵۷
۳. پیاله‌ها (تعداد مکشوفه: ۲ عدد)..... ۵۷
۴. لیوان‌ها (تعداد مکشوفه: ۵ عدد)..... ۵۸
۵. تنگ‌های سه پایه (تعداد مکشوفه: ۲ عدد)..... ۵۸
- نتیجه..... ۶۱
- ۳.۴. کیفیت هماهنگی رنگ‌های پوشش با شکل‌های ظروف منقوش (جدول شماره ۶)..... ۶۲
۳. نقوش..... ۶۳
۳. هـ. ۱. نقوش ظروف (جدول شماره ۷ و ۹)..... ۶۳
۱. نقوش هندسی..... ۶۴
۱. ۱. خطوط افقی..... ۶۵
۱. ۱. ۱. خطوط افقی ساده..... ۶۵
۱. ۲. زیگزاگ‌ها..... ۶۵
۱. ۲. ۱. زیگزاگ‌های افقی..... ۶۵
۱. ۲. ۲. زیگزاگ‌های عمودی..... ۷۲
۱. ۳. مثلث‌ها..... ۷۴
۱. ۳. ۱. مثلث‌های ایستاده ساده..... ۷۴
۱. ۳. ۲. مثلث‌های ایستاده هاشوردار (خطوط متقاطع)..... ۷۵
۱. ۳. ۳. مثلث‌های ایستاده توپر..... ۷۶
۱. ۳. ۴. مثلث‌های معکوس با هاشورهای مایل..... ۷۷
۱. ۳. ۵. مثلث‌های معکوس توپر..... ۷۷
۱. ۳. ۶. مثلث‌های معکوس ساده دخیل هم..... ۷۸

۷۸	۱. ۳. ۷. مثلث‌های معکوس با هاشورهای مایل متقاطع
۷۸	۱. ۳. ۸. مثلث‌های ساده با قاعده عمودی و رأس درست در سمت چپ
۷۹	۱. ۳. ۹. مثلث‌های هاشوردار با قاعده عمودی و رأس در سمت چپ
۷۹	۱. ۴. لوزی‌ها
۷۹	۱. ۴. ۱. لوزی‌های منفی
۷۹	۱. ۴. ۲. لوزی‌های شطرنجی
۸۰	۱. ۵. کثیرالاضلاع
۸۰	۱. ۵. ۱. کثیرالاضلاع ساده
۸۰	۱. ۵. ۲. کثیرالاضلاع توپر
۸۰	۱. ۶. منحنی‌ها
۸۱	۱. ۶. ۱. منحنی‌های افقی
۸۲	۱. ۷. بیضی‌ها
۸۲	۱. ۷. ۱. بیضی‌های ساده
۸۲	۱. ۷. ۲. بیضی‌های توپر
۸۳	۱. ۸. شطرنجی
۸۳	۱. ۸. ۱. شطرنجی ساده
۸۳	۱. ۹. جناقی
۸۳	۱. ۹. ۱. جناقی افقی
۸۳	۱. ۱۰. خطوط مایل موازی
۸۴	۱. ۱۰. ۱. خطوط مایل موازی ساده
۸۴	۲. نقوش متفرقه
۸۵	۲. ۱. نقش «  » های لاتین
۸۵	۲. ۱. ۱. نقش «  » های افقی
۸۵	۲. ۱. ۲. نقش «  » های افقی شکسته متضاد
۸۵	۲. ۲. نقوش شبیه نوارهایی متشکل از خطوط مایل موازی متضاد
۸۶	۲. ۲. ۱. نقوش نوارهایی از خطوط مایل موازی متضاد ساده
۸۶	۲. ۳. نقوش «  »
۸۶	۲. ۳. ۱. نقوش «  » های افقی
۸۶	۲. ۴. نقوش چنگک‌های ساده
۸۷	۲. ۵. سمبل‌ها
۸۷	۲. ۵. ۱. صلیب چرخنده
۸۷	۲. ۵. ۲. خورشید چرخنده
۸۸	۲. ۶. نقش حیوان
۸۸	۲. ۶. ۱. لاک پشت
۸۸	۲. ۶. ۲. فوج یا گوزن
۸۸	۲. ۷. نقش گیاهی
۸۸	۲. ۷. ۱. درخت ساده

فرهنگ ایرانی فرهنگی مانا و پایدار است و سبب این ماندگاری سه ویژگی انعطاف پذیری، تعامل فرهنگی و در نهایت هویت ملی است که به رغم تنوع و تکرار جامعه امروزی به انسجام ملی کمک کرده است. شناخت فرهنگ گسترده این سرزمین که نسل تنها راه شناخت هویت ملی است و عزت ملی را به همراه می آورد. عزت ملی مانع گسیختگی می شود و انسجام و قدرت ملی را فراهم می سازد.

فعالیت هر پژوهشکده پژوهشگاه میراث فرهنگی، حسب تکلیف تعیین شده بر آن، بر بخشی از فرهنگ گسترده ایرانی متمرکز است. عظمت این فرهنگ و تمدن به گونه ای است که شناخت دقیق آن نیاز به بررسی فرهنگ کشورهای مستقل کنونی منطقه نیز دارد.

بررسی سریع اهداف پژوهشگاه میراث فرهنگی و گردشگری و تلاش برای تحقق آن ها و فراهم ساختن بستری مناسب برای ارتقای کیفی فعالیت های پژوهشی مرتبط و پررنگ ساختن حلقه های فرهنگی فراموش شده و احیای هنرهای از یادرفته این مرز و بوم و همچنین در راستای اجرای ششمین وظیفه برشمرده برای پژوهشگاه، نیازمند این است که گزیده تحقیقات هر یک از پژوهشکده ها، به ویژه آثاری که حاصل همکاری مشترک پژوهشگاه و مؤسسات تحقیقاتی و آموزشی هم طراز بین المللی است، به هر شکل ممکن منتشر شود. انتشار این آثار تلاشی برای کاربردی کردن دانش به منظور رفع نیاز جامعه و تحقق اهداف برنامه راهبردی پژوهشگاه در راستای سند چشم انداز ۲۰ ساله جمهوری اسلامی ایران است.

از سوی دیگر پژوهش عامل و مبنای پیشرفت و توسعه کشور و پایدار در جامعه امروزی و به بیان ساده از اصول حاکم بر جوامع سده بیست و یکم و تدوین و انتشار یافته ها و دانش مرتبط با آن و مستندات مربوط عامل مؤثری برای شناخت وضعیت حاضر و ابزاری برای بهینه سازی برنامه های در دست اقدام و نیز راهمای نسل آینده برای شناسایی و معرفی و هویت بخشی ایران است.

به دلیل گستردگی حوزه فرهنگ و تعدد عوامل تأثیرگذار بر آن، معرفی و شناسایی فرهنگ ملی و میراث مرتبط با آن نخستین گام محسوب می شود. لذا پژوهشگاه بر آن است با همکاری پژوهشگران و استادان این رسالت را به انجام رساند و امید دارد با حرکت در این مسیر از همیاری و همراهی شما برخوردار شود تا بتواند گام مؤثری در این راستا بردارد.

مرکز معرفی فرهنگی

پژوهشگاه میراث فرهنگی و گردشگری